
Věda: naděje v časech škrťů

Věda: naděje v časech škrťů

02.08.2010, Ondřej Vrtiška

Letos je třeba ušetřit ve státním rozpočtu 28 miliard, v dalších letech budou škrty napříč resorty ještě výraznější. Bylo by snadné křičet, že šetřit na vědě je krátkozraké, protože to je investice do naší budoucnosti a dnešními škrty podvážeme zítřejší prosperitu. Jenomže podobně bychom mohli obhajovat mírnější přístup ke školství, kultuře, dopravní infrastruktuře... A rázem by nebylo odkud brát. Češi si zvolili "koalici rozpočtové zodpovědnosti", je proto třeba s omezením státních výdajů počítat. Podstatné je, aby se prostředky vynakládaly účelně.

Ve vládních politických stranách jsou názorové proudy, které problémy české vědy chápou a chtějí je řešit. Text koaličního prohlášení vypadá v oblasti výzkumu a vývoje docela slibně, byť se vědě věnuje na třikrát menším prostoru než třeba sportu. Otázkou zůstává, kolik z plánů se podaří naplnit a jak konkrétně chce vláda postupovat.

Koalice chce současný systém hodnocení výzkumu a vývoje, na jehož základě se rozdělují prostředky ze státního rozpočtu, nahradit "kombinací kvantitativního a kvalitativního hodnocení s výrazným zapojením zahraničních expertů". To by znamenalo změnu kafemlejnku, jak vědci přezdívali současnému způsobu bodování podle počtu publikací, patentů a funkčních vzorů. Jeho zrod byl za Topolánkovy vlády sice veden bohubilým záměrem objektivizovat hodnocení vědecké práce, zoufale se však nepovedl. Nebere příliš v potaz mezioborové rozdíly a nutí vědce vymýšlet švejkovské metody, jak nahnat co nejvíce bodů bez ohledu na skutečnou kvalitu výsledků.

Důležitá je vůle spojit kvantitativní hodnocení s kvalitativním a minimalizovat nedostatky obou postupů. Bez nějaké formy bodování se neobejdeme, ale nelze se spoléhat na mechanický strojek, který sice na pohled pracuje jistě a přesně, ale chrlí data odtržená od reality. Účast nezaujatých odborníků z ciziny může omezit riziko korupce, jánabráchismu, vlivu osobních averzí a dojmologie, kterým bychom se jinak při kvalitativním hodnocení na malém českém písečku obtížně vyhýbali.

Půjde o to, zda vláda odolá (a bude chtít odolat) tlaku průmyslových lobby, kterým nynější systém vyhovuje, protože z něj lze snadno odčerpávat veřejné prostředky do soukromých firem. Neznamená to ukázat firmám dlouhý nos a ušetřené peníze bez rozmyslu rozházet po chodbách Akademie věd ČR, vysokých škol a resortních výzkumných stavů. Nové řešení nesmí být měkké vůči těm výzkumným týmům, jejichž jediným výsledkem je sborník referátů z lokální konference nebo neobjevný článek v český psaném časopise s impakt faktorem 0,003, který nikdo za hranicemi republiky (v horším případě příslušného ústavu, školy nebo muzea) nezná a nečte.

Buď budeme mít několik špičkových pracovišť schopných konkurovat světu, nebo peníze potečou do výzkumu všeho druhu rovnoměrně, ale v takovém případě se tu skutečně kvalitní výsledky objeví spíše navzdory než díky systému financování zásluhou mimořádného talentu, kterému se podaří průlom ještě předtím, než uteče za lepšími podmínkami do zahraničí.

"Vláda zavede bonifikaci pracovišť, která prokazatelně spolupracují s aplikační sférou, v podobě dodatečných institucionálních prostředků," píše se dále v koaličním prohlášení. Chystá se také daňové zvýhodnění spolupráce mezi univerzitami, ústavy a podnikatelským sektorem. To je určitě lepší řešení než peníze na výzkum přímo nalévat do firem. Dnes pokrývají výzkum a vývoj v soukromých společnostech asi ze třinácti procent domácí veřejné zdroje to je v rámci EU po Rumunsku a Španělsku třetí nejvyšší číslo. Český průmysl je zatím zvyklý od státu spíše brát, výzkum třeba na vysokých školách podporuje minimálně.

Podpora přenosu vědeckých poznatků do praxe je nutná a logická, systém je však třeba nastavit s vědomím významu základního výzkumu. Materiálový fyzik nebo molekulární biolog s aplikační sférou spolupracovat může, teoretický fyzik má sotva co nabídnout. Přesto mohou být výsledky základního výzkumu pro budoucí aplikace zcela zásadní. Bez kvantové mechaniky by neexistovala dnešní elektronika, základní výzkum nukleární magnetické rezonance stojí za průmyslovým odvětvím, jež dnes vydělává miliardy... Může to trvat dlouhá desetiletí, ale to by neměl být důvod na takový druh výzkumu rezignovat. Nejen proto, že by nám neslušela role parazitů, kteří čekají, až někdo jiný přijde s něčím skutečně novým.

Ondřej Vrtiška